

KIIHKOTON KATSAUS GLOBALISAATIOKRITIIKKIIN

Raimo Väyrysen tuore kirja globalisaatiokritiikistä ja kansalaisliikkeistä on jatkoa laajalle Sitran vuosina 1997–1999 rahoittamalle tutkimushankkeelle, jonka Väyrynen mainostaa tuottaneen kaikkiaan 13 kirjaa ja tutkimusraporttia. Tietoyhteiskunnan ohella globalisaatio onkin ollut toinen Sitran yhteiskuntatieteellisen tutkimusrahoituksen painopistealueista, mikä lienee tarkoin harkittua, sillä nähdäänhän nämä kehitystrendit usein toisistaan olennaisesti riippuvaisiksi. Globalisaatiota Väyrynen tarkastelee tuoreimmassa selvityksessään paitsi Sitran globalisaatio-projektin johtajan myös yhdysvaltalaisen Notre Damen yliopiston valtio-opin professorin asemasta.

Päihinänkuoressa Väyrysen teos on kiihkoton ja erittäin ajankohtainen, joskin ilmeisen nopean kirjoitustahdin seurauksena hienoisesta fragmentaarisuudesta kärsivä katsaus yhteen aikamme keskeisimpään taloudelliseen ja poliittiseen muutovoimaan. Kuten jo kirjan otsikko selväsanaisesti sanoo, Väyrynen rajaa tarkastelunsa erilaisten globalisaatiota arvostelevien näkemysten ja toiminnallisten joukkoliikkeiden analyysiin. Osansa saavat myös pelkkään kritiikkiin tyytymättömät, väkivaltaan tukeutuvat ääri-ilmiot. Kirjoittaja pyrkii määrittelemään itsensä varsinaisen globalisaatiokritiikin ulkopuolelle käyden puolueettoman viileästi läpi erilaisia aiheesta käytyjä keskusteluja. Tässä Väyrynen kieltämättä onnistuu mallikkaasti, mutta objektiivisuuden hintana on akateemisen tylsä analyttisyys verrattuna eräisiin globalisaatiokritiikin tunnetuimpiin henkilöi-

tyimiin, minkä kirjoittaja itsekin tiedostanee hyvin.

Väyrysen mukaan globalisaation vastaisten kansalaisliikkeiden johtohahmoja yhdistääkin usein karismaattinen persoonallisuus. Toinen yhdistävä piirre on vahva ja ”katuuskottava” tausta järjestötoiminnassa. Esimerkkeinä tällaisista kärkihahmoista Väyrynen käsittelee amerikkalaisen Global Trade Watch -järjestön Lori Wallachia, intialaista tutkimusjohtajaa Vandana Shivaa ja ranskalaista maatalousrittäjää José Bovéta. Kaikille heille on luonteenomaista, hyvin erilaisista lähtökohdista huolimatta, kyky luovia sujuvasti mediajulkisuudessa ja tätä kautta vahvistaa ajamaansa ideologiaa. Kuten Väyrynen kirjoittaa, globalisaation vastaisten kampanjojen johtajat eroavat perinteisistä kansanliikkeiden johtajista siinä, että heidän asemansa perustuu symboliseen valtaan pikemminkin kuin rahaan tai organisaatioiden valvontaan: sanoman on oltava niin vakuuttava, että kuulijakunta kokee sen omakseen, eikä ala kysellä ikäviä yksityiskohdista tai tietojen lähteistä.

Tässä merkityksessä globalisaatiokritiikki voidaan tulkita mediayhteiskunnan ilmentymäksi. Vaikka Väyrynen ei halua korostaa uusista viestintävälineistä esimerkiksi Internetin merkitystä yhtä painokkaasti kuin vaikkapa Manuel Castells, on Väyrysenkin mielestä selvää, että nykymaailmassa pelkkä mielenosoitus ei riitä julkisuuden ja vaikuttavuuden hankkimiseksi. Siinä, missä Internet on tehokas työkalu maailmanlaajuiseen verkottumiseen ja käytännön toiminnan organisointiin, on sensaatioita janoava perin-

teinen media edelleen toimivin ratkaisu suuren yleisön tavoittamiseksi. Ilman massamedian uutiskynnyksen läpäisyä mikä tahansa poliittinen protesti uhkaa nykymaailmassa jäädä torsoksi.

Uuden viestintäteknikan ohella uutta on myös toiminnan ammattimainen organisoiminen. Tästä ilmeisiä esimerkkejä ovat olleet Seattlen, Washingtonin ja Prahan mielenosoitukset, jotka keräsivät kymmeniä tuhansia osallistujia useista eri maista. Ilman tehokasta kampanjaorganisaatiota riittävän ihmismassan rekrytointi ja kansainvälisen uutiskynnyksen rikkominen olisivat tuskin olleet mitenkään toteutettavissa. Myös väkivaltaan taipuvainen vähemmistö globalisaation vastaisiin mielenosoituksiin osallistujista valmistautuu huolellisesti yhteenottoon poliisin kanssa. Eräässä mielessä kyseessä on harjoiteltu näytelmä, performanssi, Väyrynen kirjoittaa ja jatkaa, että se tuo globalisaatiokritiikseen mukanaan myös kovalinjaisen elementin, jolle toiminta sinänsä on tärkeämpää kuin sen tavoitteet.

Erityisen selkeästi otteiden koveneminen puolin ja toisin näkyi Seattlessa marraskuussa 1999, jolloin eräiden arvioiden mukaan jopa 50 000 mielenosoittajaa sotki WTO:n vuosikokouksen. Vaikka Väyrynen varoo ottamasta kantaa tapahtumien oikeutukseen, on rivien välistä luettavissa, kuinka ikävän maun mielenosoituksesta jätti suoran toiminnan nouseminen keskiöön politiikan kustannuksella. Silloisista ulkomaan uutisista useimmat muistanevat ainakin kyyneleikasun, sadat pidätykset ja mittavat aineelliset vahingot. Sittem-

min poliisi onkin terävöittänyt otetaan. Väyrysen mukaan olennaisinta Seattlen-kokemuksissa oli se, että tuolloin syntyi käytyäytymisen malli, joka on toistunut myöhemminkin kansainvälisissä mielenosoituksissa.

Esimerkiksi ennen huhtikuun 2000 mielenosoitusta Washingtonissa poliisi koulutti joukkojaan vasta vasten mielenosoitusten torjuntaan. Myöhemmin samana vuonna Prahassa 8 000 mielenosoittajan ja 15 000 protestin kohteen välissä oli 11 000 osin amerikkalaisten kouluttamaa poliisia ja 5 000 sotilasta reservissä! Tässä tuoreimmassakin esimerkkitapauksessa ilmapiiri oli odotetusti väkivaltainen. Kymmeniä ihmisiä loukkaantui, satoja pidätettiin ja vesitykit lauloivat.

Joistakin lieveilmiöistä huolimatta globalisaation vastaisilla liikkeillä on ollut kiistatta positiivinen vaikutuksensa perinteiseen politiikan harjoittamiseen. Väyrynen toteaaakin, että talouden ja yhteiskunnan avautuminen on tuonut kansalaiset ja yhteiskuntaryhmät aikaisempaa suurempaan kontaktiin kansainvälisten markkinavoimien kanssa. Globalisaatiokritiikki on tuonut mukanaan uusia tuulia poliittiseen keskusteluun ja käytännön päätöksentekoon.

Sisällöllisesti Väyrynen erittelee neljä pääasiallista globalisaatiokriti-

kin suuntausta. Globalisaation moraalinen kritiikki pureutuu yhteiskunnan maallistumiseen ja rationalisoitumiseen uskonnollisten ja kulttuuristen arvojen kustannuksella. Tähän läheisesti liittyen sosiaalisen ja poliittisen kritiikin puolesta puhujat näkevät globalisaation tukevan yhteiskunnallisen eriarvoistumisen syventymistä ja osallistuvan demokratian rapautumista. Kolmas globalisaatiokritiikin juonne on ympäristökritiikki, jonka kannattajat korostavat esteettömän vapaakaupan polkevan kestäväen kehityksen jalkoihinsa. Lopulta globalisaatiokritiikki voidaan tulkita myös kapitalismikritiikiksi, joka täsmentyy usein amerikkalaisen elämäntavan ja vaikutusvallan arvosteluun.

Olellainen yhteys edellisissä näkemyksissä on globalisaation ymmärtäminen yleiskäsitteeksi, joka auttaa sitomaan yhteen ja lopulta tuottamaan välineitä hyvinkin erilaisten ongelmien hallitsemiseksi. Tästä näkökulmasta keskustelua ei käydä niinkään globalisaation toivottavuudesta sinänsä vaan pikemminkin siitä, kuinka sitä tulisi käytännön politiikassa toteuttaa ja sen tuloksia jakaa. Toisin sanoen teollisuusmaissa globalisaatiokritiikki on pääosiltaan hallitusten ja monikansallisten yritysten ulkopuolelta lähtevää oppositiotoimintaa, kuten

Väyrynen analyysinsä johtopäätökset tiivistää.

Väyrysen kirjasta kiinnostuneille on vielä syytä huomauttaa, että analyysiä täydentää Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen toiminnanjohtajan Folke Sundmanin puheenvuoro globalisaatiokritiikistä erityisesti Suomen näkökulmasta. Vaikka toisen kirjoittajan erillinen luku kirjan loppuun sijoitettuna on toimituksellisesti hieman omituinen ratkaisu, on Sundmanin kirjoitus kuitenkin sisällöllisesti erinomainen lisä Väyrysen analyysille. Kustantajan asemassa olisin kyllä sijoittanut Sundmanin kontribuution mieluummin heti kirjan alkuun esipuheeksi ja pyytänyt kirjoittajaa jonkin verran poleemisemmin kommentoimaan professori Väyrysen analyysiä ”ruohonjuuritason” näkökulmasta. Näin yksien kansien välissä olisi myös voinut hieman harjoittaa eri instituutioita ja kansalaisyhmiä edustavien toimijoiden välistä vuoropuhelua.

PASI PYÖRIÄ

RAIMO VÄYRYNEN
GLOBALISAATIOKRITIIKKI JA
KANSALAISLIIKKEET
HELSINKI: GAUDEAMUS, 2001
253 s.

ONKO JOURNALISMIN KEHITYSSUUNTA VAKIINTUNUT?

Parikymmentä vuotta sitten suomalaisen tiedotustutkimuksen tamperelaista varianttia repi melkoinen riita. Toinen koulukunta asetti journalismin ihanteeksi klassisen objek-

tiivisuuden, jota se ei tuotoksissa läheskään kylliksi nähnyt. Toinen kannatti ns. uutta journalismia eli – toivottavasti en nyt liioittele – journalismin tekemisen siirtämistä kan-

salaisten ja heidän muodostamiensa joukkojen tehtäväksi; sisällöt jäivät sivuseikoiksi.

Pöly on jo laskeutunut niiden kirjojen ja artikkelien ylle, joissa